õpetlikud vested: 1) »Tühhi jut, tühhi lorri« jne., Tarto- ja Võrro-ma rahva Kalender 1842, lk. 52—63; 2) »Kribus-Krabus«, Ma-rahva Kalender 1846, lk. 44—46; 3) »Kalendriteggija kimbus«, Ma-rahva Kalender 1846, lk. 45—54; 4) »Villets«, Ma-rahva Kal. 1850, lk. 56—60. Peale selle kaks arstiteaduslikku kirjutist, rõugetest ja sarlakist, T. ja V.-ma r. Kal. 1840 ja 1841. Kõigis neis töis tarvitatud eesti keel on tolle aja kohta haruldaselt hea. Kuivõrra nad aga algupärased, on praegu veel lahendamata. — Eesti keele üle on F. kirjutanud kõige enam ja põhjalikumalt. Nii eestikeelsete sõnatüvede paindumisest (Verh. I, 2, 1843), eesti noomenite deklinatsioonist (Verh. I, 3, 1844 ja I, 4, 1846), eesti sõnajuurtest (Verh. II, 1, 1847), eesti ortograafiast (Verh. II, 4, 1852), eesti konjugatsioonist (1842), eesti rahvakeelest ja selle murdeist (käsikirjus). F.-i teenus keele alal on, et ta esimese päris eestlasena eesti keele grammatikaga põhjalikumalt teotses ning seega seal mitmed eksitused parandas, mis lihtsalt keele mitteoskamisest johtusid. A. 1842 püüab ta esimest korda orgaaniliselt jagada eesti konjugatsiooni liikidesse (leides neid olevat 4), teeb seda aga ise küll mitteorgaaniliselt, tarvitades jagamisaluseks ebaoluliste n. n. »sidevokaalide« erisust. Ometi oli ta siin pioneer Ed. Ahrensile. Samuti leidis ta ühel ajal Ahrensiga eesti sõnatüvede paindumise seaduse, kuigi sealjuures ekslikult pidas alati tugevat painet ka esialgsemaks. Noomeneid deklineerib ta 12-s kaasuses ning eritleb 5 deklinatsiooni liiki jällegi »sidevokaali« järgi, misläbi näit. teise liiki langevad väga mitmesugused erineva loomuga sõnad. Eesti ortograafias olid tal oma uuendus-ettepanekud, mis vanale kirjaviisile järeleandlikumad kui Ahrensil. Oma õpetust kaitstes sattus ta Ahrensiga ägedasse tülli, süüdistades teda liigses soomepärasuses. Pärast (1846) tarvitas F. ise ometi ka Ahrensi uut kirjaviisi. — F.-i arstiteaduslikest töist on tähtsam »Die Ruhr-Epidemie in Dorpat im Herbst 1845« (ilmunud a. 1848). Tartus oli sel ajal ca 14 000 elanikku; neist jäi augusti-, septembri- ja oktoobrikuul 1845 umbes 2000 kõhutõppe ja suri sesse haigusesse umbes 200. F.-i hoolekande ja ravitsuse all oli 335 haiget, kelledest 31 surid. F. kirjeldab oma tähelepanekute najal haiguse tunnismärke, käiku, ravitsemisviise ja tagajärgi ning lahkamiste leide. Töö on väga selgelt ja ülevaatlikult kirjutatud ning annab tõendust F.-i heast selleaegse arstiteadusl. kirjanduse tundmisest ja teaduslikust otsustamisvõimest. Ka välismail on töö hea arvustuse osaliseks saanud.

Fr. Kreutzwald, Dr. F.-s Leben (Verh. II, 4, lk. 1—50); Hermann, E. kirj. ajal., lk. 343—55; V. Reiman, Kivid ja killud I (1907), lk. 82—128; Kampmann, Peaj. II[II], lk. 21—32. — F.-i eestikeelsed tööd on M. J. Eisen uuesti välja annud pealkirjaga »Dr. Fählmanni kirjad« a. 1883, II täiend. tr. 1921; samuti J. Jõgever: F. R. F. kirjatööde kogu I, E. Kirj. 1915, ja eraldi (seal ka pikem bibliograafia). F.-i »Mein Streit mit Nolcken« on ilmunud eestikeelsena Post. 1899, nr. 282–83.

A. A.; H. K.

FÖLKERSAHM, Hamilkar v., parun, sünd. 6. I 1811 salanõunik Georg F.-i (oli 1829—47 Liivimaa kuberner) pojana. Õppis Berliini ülikoolis, alates a. 1829, õigus- ja mõtteteadust, tutvudes eriti Hegeli õpetusega ja omandades selle mõjul vabameelse ja idealistliku ilmavaate. 1830. a. Liivimaale tagasi tulnud, viibis F. lühemat aega Tartus, jätkates õppimist ülikoolis. Varssi peale seda sai ta ametnikuks Liivimaa kuberneri kantseleis ja hiljemini Valgas maamõõdu- ja reguleerimiskomisjoni liikmeks. 1835. a. rentis F. Kuramaal kroonumõisa, 3 a. hiljemini aga ostis Ruhjas omale rüütlimõisa. Siin õppis ta tegelikult Liivimaa agraarolusid tundma ja sai rüütlimõisa omanikuna ka maapäeva liikmeks. Liivi maapäevast võttis F. esimest korda osa juunis 1839, ei esinenud küll avalikult, kuid siin kujunes algrakuke pärastisele »Fölkersahmi parteile«. Kui 1841. a. talurahva käärimiste mõjul Liivi aadlikonvent otsustas moodustada agraarküsimuse ettevalmistavaks käsitlemiseks erilise komisjoni, mis pidi maamarssal Alex. v. Oettingeni juhatusel jaan. 1842 Tartus kokku tulema, kutsus F. Õisu, oma sõbra Friedrich von Siversi mõisa, oma väikearvulise poolehoidjate kogu eelmise a. novembris eel-nõupidamisele. Õisu otsused on oma radikaalsuse poolest kõige kaugemale ulatuvad, mis Liivi rüütelkonna ridadest n. n. F.-i ajajärgul üldse esitatud. Tähtsamaks osaks neis otsustes oli, et Liivi agraarolude korraldamisel seati eesmärgiks talumaa eraomanduseks müümine talurahva kogukonna liikmeile. Selle sunniviisil müügile tuleva maaala ulatus jäeti küll lähemalt kindlaks määramata, kuid tunnistati tarvilikuks, et see pidi toimuma 30—50 a. jooksul 7—25 taalri suurustes taludes. Talude müümisel tuli mõisnikkude krediitkassa abil $^{3}/_{5}$ talu hinnast müüjale kohe välja maksa, kuna $^{2}/_{5}$ sellest pidi jääma võlgu talu peale. F. ise muutis ülaltoodud otsuse suhtes varssi oma seisukohta. Umbes kuu aega hiljemini ei pooldanud ta enam mõisnikelt sunniviisilist maavõõrandamist talupojile, vaid seadis selle asemele talumaa vabamüügi. Selle muutuse